

Г. Д. Малик,
аспірантка кафедри теорії та історії педагогіки
Київського університету імені Бориса Грінченка

МОДЕЛЮВАННЯ У РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ

Проаналізовано можливості використання методу моделювання упровадженні компетентнісного підходу в освітню практику. У статті представлена макромодель професійної підготовки майбутніх документознавців на компетентнісних засадах.

Ключові слова: модель, моделювання, система, компетентнісний підхід, професійна освіта, кваліфікація, професійний стандарт, навчальний процес, документознавець.

Модернізація української вищої освіти на компетентнісних засадах розглядається як передумова її інтеграції в європейський і світовий простори. Відтак, компетентнісний підхід (далі – КП), який виступає методологічною основою розроблення сучасної освітньої стратегії і тактики українських вишів, вимагає адекватного теоретичного осмислення. Одним з ефективних методів пізнання і трансформації традиційної освітньої парадигми в компетентнісну вважаємо моделювання. Моделі дають змогу презентувати КП не як дискретне педагогічне явище, спрямоване на локальні зміни окремих аспектів освітнього процесу, а як цілісну сутність, від постановки мети до отримання кінцевого результату.

Наукові джерела свідчать про значний інтерес дослідників до потенціалу моделювання. В інформаційному фонді виділяємо публікації, що стосуються як основ моделювання (В. Штофф), так і моделювання певних аспектів багатомірної педагогічної реальності (В. Віненко, Л. Капченко, Є. Лодатко, А. Цимбалару). Слід відзначити грунтовний цілісний аналіз застосування парадигмального моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів, зроблений А. Семеновою. Важливе значення для розробки теоретико-методологічних засад упровадження КП мають дослідження українських і зарубіжних учених, зокрема: Б. Авво, А. Бермуса, А. Вербицького, О. Дахіна, І. Зимньої, М. Князян, О. Локшиной, А. Маркової, А. Митяєвої, Л. Морської, О. Овчарук, О. Пометун, В. Петрук, Д. Погонишевої, О. Савченко, О. Субетто, С. Трубачевої, А. Хуторського та ін.

У контексті документознавчої освіти особливій уваги заслуговують моделі: реалізації КП у вищій професійній бібліотечно-інформаційній освіті (О. Калегіна); формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів-документознавців у ВНЗ (І. Баштанар), професійної компетентності спеціаліста в галузі електронного документообігу в сучасному ВНЗ (Р. Коканова), комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін (Н. Назаренко).

Мета статті – з'ясувати специфіку моделювання як методу осмислення цілісності, багатомірності й комплексності КП і розробити відповідний аналог для реалізації цього підходу у професійній підготовці майбутнього документознавця, уточнення процесів адаптації змісту вітчизняної документознавчої освіти до міжнародних вимог.

Загальнонаукові поняття «модель» і «моделювання» є важливими і водночас складними інструментами в педагогіці. По-перше, вони потрапили в означену сферу з інших галузей знань; по-друге, як значає Є. Лодатко, вони мають «особливості, природа яких ґрунтуються на нечіткості, розплівчастості педагогічних понять» [6].

Визначальним принципом моделювання є збереження структурно-функціональної відповідності між моделлю й модельованим об'єктом. До основних методологічних принципів педагогічного моделювання учени (Л. Капченко; Н. Клокар; О. Козирєва; Є. Лодатко, О. Рогова) відносять такі: цілеспрямованості та підпорядкованості меті; ієархічної взаємообумовленості й узгодженості; реальності виконання; конкретності; передбачення; зворотного зв'язку про стан досягнутого результату; функціонально-логічної структуризації; системності; суперечливості (єдність інтуїтивно-змістового та формального методів вивчення об'єкта); наочності; визначеності; об'єктивності; концептуальної єдності аксіоматичного і змістово-екзистенціального аспектів; інформаційної достатності.

Вищеозначене дає підстави трактувати моделювання реалізації КП у професійній підготовці майбутнього документознавця як дослідження алгоритму зміни чинної педагогічної реальності завдяки встановленню чітких зв'язків між сутністями (понятійними, концептуальними, процесуальними) характеристиками КП, окремими аспектами навчально-виховного процесу, суб'єктами освітнього процесу й особливостями документно-інформаційної діяльності на різних рівнях соціокультурного простору.

Важливу роль у моделюванні відіграє фактор класифікації інформаційних моделей. Синтезуючи їх різні ознаки, виявлені в наукових джерелах з інформатики, економіки, менеджменту, філософії, психології і педагогіки, конкретизуємо тип моделі реалізації КП у професійній підготовці майбутнього документознавця (*рис. 1*):

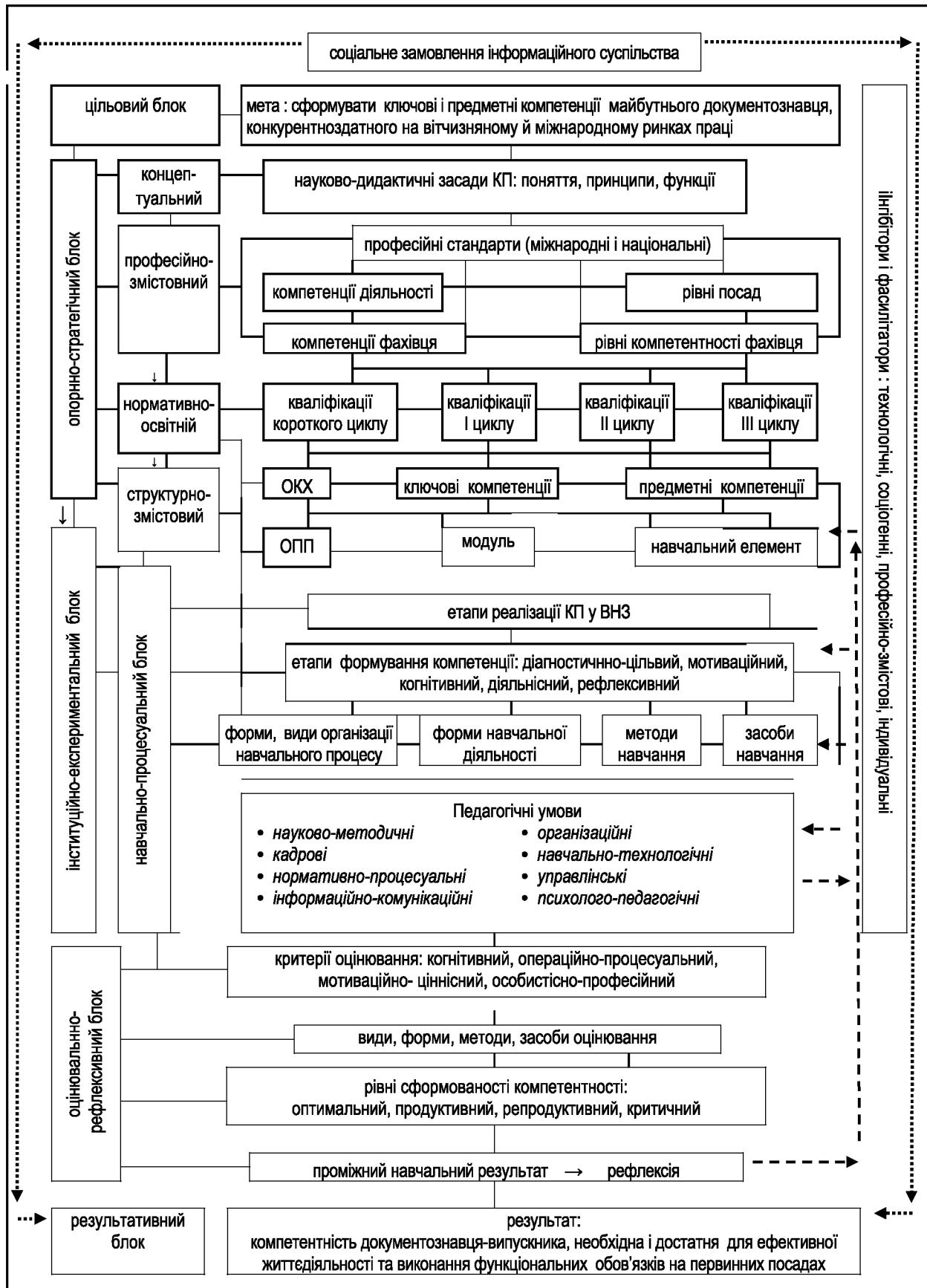

Рис. 1. Модель реалізації КП
у професійній підготовці майбутнього документознавця

1) за рівнем формалізації представлення інформації – *концептуальна*: втілює загальновідомі і нові концепції, виявлені в процесі дослідження; формулює змістове наповнення і встановлює причинно-наслідкові зв’язки в межах системи, визначені метою; формалізує ідеальний алгоритм реалізації КП як об’єкта моделювання, який відображає авторське бачення проблеми;

2) за орієнтованістю на відтворення певних аспектів реалізації КП – *змішана*: передбачає з’ясування основних етапів реалізації КП у професійній підготовці, їх змістового наповнення, методичного забезпечення, пріоритетних форм навчання, характеристику педагогічних стосунків і способів взаємодії викладача зі студентами; б) *функціональна*: акцентує особливості функціонування компетентнісної парадигми як цілісної системи, що взаємодіє з навколошнім середовищем; описує можливі напрями педагогічного впливу для досягнення бажаної мети; *частково структурна*: виокремлює компоненти КП, елементи Рамки кваліфікації вищої освіти, підсистеми навчального процесу взаємозв’язки між ними;

3) за цілями і завданнями моделювання – *дескриптивна*: ґрунтуються на аналізі й описі процесуальних характеристик реалізації КП, зафікованих у максимально доступному нам колі освітніх і професійних систем; пояснюють можливості транспонування західних зразків у площину вітчизняної документознавчої освіти; *прогностична*: описує майбутній результат, що є наслідком відповідно спланованого педагогічного впливу;

4) за місцем у структурі наукового пізнання – *епістемологічна*: включає не тільки відомі параметри, а й ті ознаки, відношення, функції, обмеження, закономірності, вектори змін, що необхідно дослідити;

5) за способом зв’язку між представленими даними – *ієрархично-мережева*: організовує дані у вигляді підпорядкованих структур і реалізує логічні зв’язки <ціле–частина>, водночас уможливлюючи формування складних структур із взаємодіючих підсистем та одиничних об’єктів різних рівнів завдяки їх частковим зв’язкам;

6) за чинником часу – *динамічна*: відображає зміни, які відбуваються внаслідок впровадження КП в освітньому просторі;

7) за рівнем моделюальної системи – *макромодель*: акцентує перехід до КП як вимогу інтеграції України у світове співтовариство; відображає складну систему суспільних відносин, пов’язаних із переходом до КП; окреслює систему педагогічних факторів, що повинні забезпечити становлення спеціально організованого педагогічного середовища в умовах ВНЗ; передбачає інтеграцію творчих зусиль усіх суб’єктів освітнього процесу; враховує інгібтори й фасилітатори КП, що віддзеркалюють три часових модуси: минулого (нагромаджений педагогічний досвід), теперішнього (імперативи сучасної інформаційної освітньої політики, позитивні зразки освітньої діяльності в нових реаліях) та майбутнього (компетенції майбутнього документознавця, які сприятимуть його ефективній життєдіяльності і професійному самоствердженню).

Розпочнемо опис макромоделі з деталізації її підсистем. Цільовий блок акцентує необхідність підпорядкування навчального процесу досягненню освітнього результату, сформульованого в термінах ключових і предметних компетенцій, які повинні забезпечити конкурентоздатність документознавця-випускника на вітчизняному й міжнародному ринках праці. Мета зумовлена становленням інформаційного суспільства в Україні та викликами, пов’язаними зі створенням документно-інформаційної інфраструктури та її ефективним управлінням.

Концептуально-методологічний блок закладає теоретичне підґрунтя для впровадження КП, оскільки експлікує передусім його сутність, яку на *рис. 2* відтворює онтологічна модель КП.

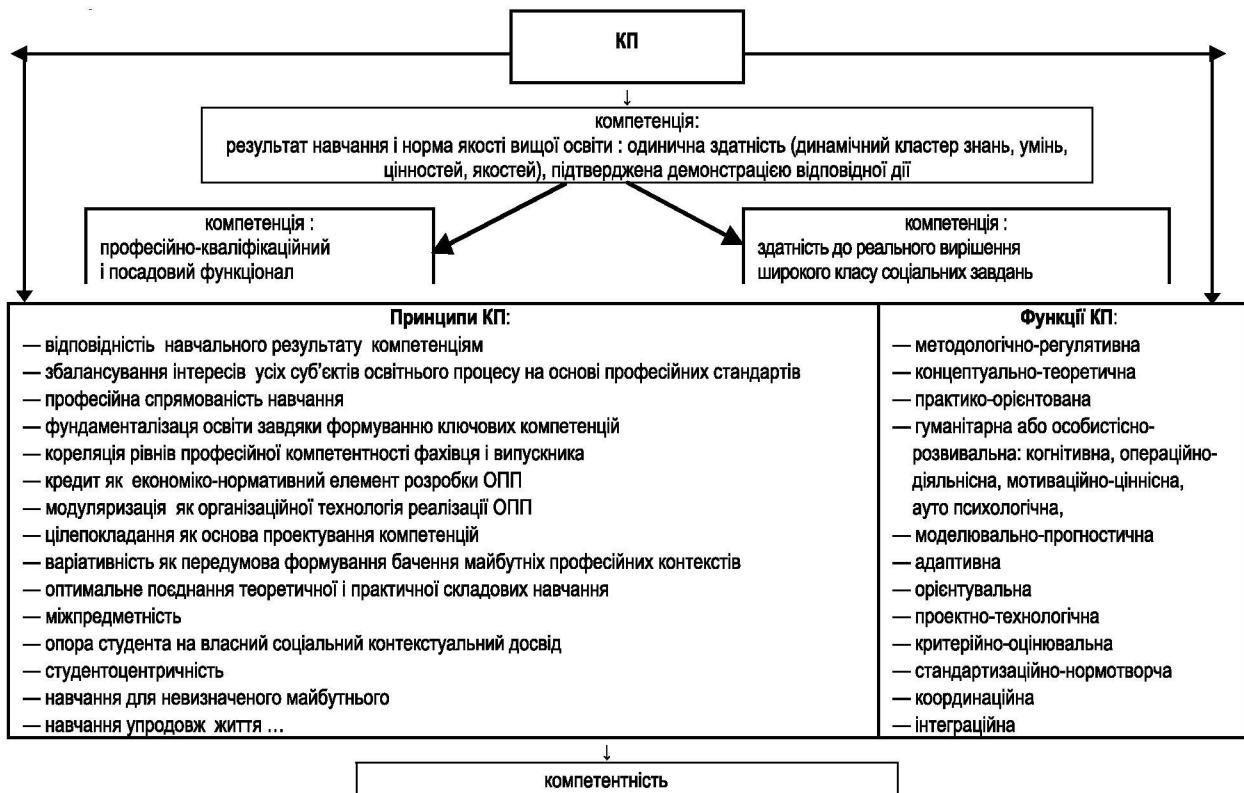
Принципи і функції КП підтверджують його комплексний характер та інтегрування елементів різних підходів (системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, праксеологічного, аксіологічного), які, реалізуючись у різних площинах, сприяють формуванню нового якісного градуйованого утворення – компетентності запланованого рівня, визначеного системою оцінювання освітніх результатів, що ґрунтуються на ізоморфізмі з числовою множиною [2].

Друга підсистема опорно-стратегічного блоку відображає зміст документно-інформаційної діяльності, вимоги до фахівця, рівня його компетентності та рівнів посад (*рис. 3*).

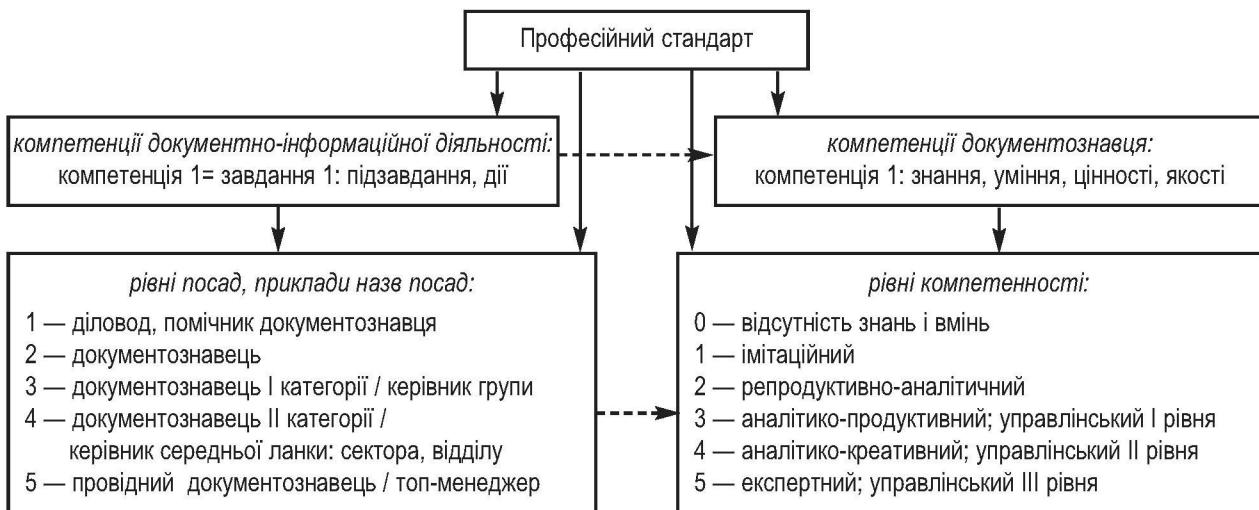
Типову навчально-процесуальну модель реалізації КП в умовах освітнього простору ВНЗ зображенено на *рис. 4*.

У моделі враховано, на нашу думку, всі основні аспекти навчального процесу: зміст освіти, управлінські, інформаційно-методичні, навчально-технологічні, оцінювальні й рефлексивні аспекти діяльності викладача та навчальну діяльність студента. Важливим елементом моделі є готовність викладача до реалізації КП на рівні навчальної дисципліни. Зауважимо, що функції викладача в компетентнісній парадигмі освіти значно відрізняються: із транслятора інформації він перетворюється в навігатора у потоках інформації і знань, наставника, менеджера-організатора процесу самонавчання, консультанта, дослідника, агента формування ціннісних орієнтацій студента.

Особливістю реалізації КП є модульний формат освітньо-професійної програми (далі – ОПП), який дозволяє інтегрувати предметну структуру змісту професійної освіти й діяльнісні аспекти професії. В інтерпретації західної педагогіки визначальним є модуль компетенцій, який передбачає наявність у навчальному плані модуля дисциплін, що відіграє ключову роль у формуванні означених компетенцій.

Rис. 2. Онтологічна модель КП

Rис. 3. Модель документно-інформаційної діяльності

Модуль виконує інтегруючу функцію, реалізуючи принцип міжпредметності, дозволяє уникнути дублювання певних елементів змісту професійної освіти у процесі викладання різних дисциплін, полегшує пerezараування кредитів. Згідно з документами проекту „Tuning Educational Structures in Europe”, модуль є окремим узгодженим навчальним блоком, навчальною дисципліною в системі, що складається з однакової або кратної кількості кредитів навантаження: як правило, п'яти або числа, кратного п'яти (наприклад, 10 або 15) [17]. Слід зазначити, що частина європейських університетів уже перейшли на вказану систему. Натомість, в українській вищій освіті модульна організація навчання передбачає подрібнення навчальної дисципліни на структурні та змістові модулі [13], що, як нам відається, також відіграє позитивну роль: ретрансляція компетенцій у мікроконтекст навчального елемента змістового модуля підтверджує, що більшість елементів компетенцій формуються саме у процесі освоєння різних навчальних елементів. Однак, оскільки компетенцію як однічну здатність виконувати професійно чи соціально значуще завдання сформувати у межах окремого навчального елемента не можливо, ми розглядаємо си-

Рис. 4. Процесуальна модель реалізації КП в освітньому просторі ВНЗ

стеми <модуль компетенцій — модуль дисциплін> і <модуль компетенцій — дисципліна-модуль> як базові у модульній організації навчання.

Формування компетенцій є складним процесом, який включає п'ять етапів: діагностично-цільовий, мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний.

Результати перегляду 35 інформаційних пакетів ВНЗ Європи і США засвідчують, що обов'язковими вимогами опису навчальних предметів є визначення: 1) рівня складності навчальних модулів: базовий (Basic), середній (Intermediate), високий (Advanced); 2) обсягу кредитів ECTS, які формують певний модуль компетенцій. За нашими підрахунками, 60 кредитів ECTS дають можливість сформувати модуль компетенцій на середньому рівні.

Реалізація моделі можлива за наявності суспільного консенсусу її усвідомлення суб'єктами освітнього процесу необхідності змін, прозорі, логічно побудованої Національної рамки кваліфікацій вищої освіти. Нормативно-правова та методологічна невизначеність кваліфікаційних рівнів, кінцевих результатів професійної підготовки можуть зумовити невиконання завдань освіти в глобальному інформаційному суспільстві.

ДЖЕРЕЛА

1. Дахин А. Н. Моделирование компетентности участников открытого общего образования : автореф. дис. ... д-ра пед. наук ; спец. 13.00.01 — общая педагогика, история педагогики и образования / Дахин А.Н. // Проблемы современного образования : электронное педагогическое издание. — Новосибирск, 2010. — 44 с. — Режим доступу: <http://www.pmedu.ru/cnt/news/index.php?id=117>
2. Лодатко Е. О. Моделирование в педагогіці: точки відліку / Е.О. Лодатко // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку : е-журнал. — 2010. — Випуск № 1. — Режим доступу: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_2/
3. Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців : наказ МОН України від 23.01. 2004 р. № 48 / МОН України. — Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/laws/MON_48_new.doc
4. Tuning Educational Structures in Europe: Final report pilot project — phase 2. — Режим доступу: http://www.tuning.unideusto.org/tuningeu/index.php?option=com_docman&Itemid=59&task=view_category&catid=19&order=dmdate_published&ascdesc=DESC

Проанализировано возможности моделирования как средства исследования компетентностного подхода в образовании. Описано макромодель его реализации в профессиональной подготовке будущего документоведа.

Ключевые слова: модель, моделирование, система, компетентностный подход, профессиональное образование, квалификация, профессиональный стандарт, учебный процесс, документовед.

Modelling as a tool of competency-based approach in education is analysed. The macro-model of its application to documentation and information education is described.

Key words: model, modeling, system, competency-based approach, professional education, qualification, professional standard, educational process, records information manager.